

Fuqarolik Jamiyati Inson Tafakkuri Mahsuli

Sultanov Farxodjon Abdupatovovich

Guliston davlat universiteti tarix yo'nalishi 2 kurs magistranti

Annotatsiya:

“Fuqarolik jamiyati” va “huquqiy davlat” tushunchalari XVIII asrda paydo bo'lgan. Odamlar hayoti va faoliyatining ikki tomoni: ularning shaxsiy manfaatlarini, tashabbusi, ixtiyoriy faoliyati jabhasi va odamlar xulq-atvorlarini davlatning xohish-irodasiga bo'ysunuvchi xalq hokimiyati jabhasi shu tushunchalarda o'z ifodasini topdi.

Kalit so'zi; fuqarolik jamiyati, ijtimoiy tuzilma, qarash, taffakur, axborot

Fuqarolik jamiyati - ochiq ijtimoiy tuzilma. Unda so'z erkinligi, shu jumladan, tanqid qilish erkinligi, oshkorlik, har xil axborotlar olish erkinligi, har bir hududga erkin kirish va chiqish huquqi, boshqa mamlakatlar bilan keng miqyosda, doimiy asosda axborot, ta'lim texnologiyalari almashinuvi, chet davlatlar va jamoat tashkilotlari bilan madaniy va ilmiy hamkorlik, xalqaro huquq prinsiplari va normalariga muvofiq xalqaro xorijiy birlashmalar faoliyatiga ko'maklashish ta'minlanadi. U umumiy insonparvarlik tamoyillariga sodiq bo'lib, dunyo miqyosidagi shunday tuzilmalar bilan o'zaro aloqa qilish uchun ochiqdir.

Fuqarolik jamiyati - murakkab tarkibli va plyuralistik tizim. Tabiiyki, bar qanday ijtimoiy organizm tizimning muayyan xossalari majmuyiga ega bo'adi, biroq fuqarolik jamiyatiga ularning to'liqligi, barqarorligi va samaraliligi xosdir. Rang-barang ijtimoiy shakllar va institutlarning (kasaba uyushmalari, partiyalar, birlashmalar, tadbirkorlar, klublar va h.k.) mavjudligi individlarning turli-tuman ehtiyojlari va manfaatlarini ifodalash va ro'yobga chiqarish, odamzotning barcha qobiliyatlarini namoyon etish imkonini beradi.

Fuqarolik jamiyati - o'zini o'zi rivojlantiruvchi va o'zini o'zi boshqaruvchi tizim. Individlarning har xil tashkilotlarga birlashib, bir-biri bilan rang-barang munosabatlar o'rnatib, o'zlarining ba'zan qarama-qarshi, ba'zan umumiy manfaatlarini ro'yobga chiqarib, jamiyat siyosiy hokimiyati kuchiga ega bo'lgan davlatning aralashuvisiz uyg'un va izchil rivojlanishini ta'minlaydi. Fuqarolik jamiyati davlatdan mustaqil ravishda o'zini o'zi rivojlantirishning ichki manbalariga egadir.

Fuqarolik jamiyati - huquqiy davlat bilan uyg'unlikda yashaydi. Bu yerda inson va fuqaroning tabiiy va o'zlashtirilgan huquqlarini tan olish, ta'minlash va himoya qilish ularni bir-biriga bog'lovchi omil sifatida amal qiladi.

Fuqarolik jamiyatining asosiy unsuri ayrim shaxs bo'lsa, fuqarolik jamiyati institutlari, tashkilotlar, guruhlar va hokazolar uni shakllantiruvchi omillardir. Ular shaxsning manfaatlarini, maqsadlarini, niyatlari va boshqa ehtiyojlarini ro'yobga chiqarishga ko'maklashadi.

Shu sababli iqtisodiy va siyosiy hokimiyatni bir-biridan ajratish haqiqiy fuqarolik jamiyatining yuzaga kelishi va qaror topishining bosh omili hisoblanadi. Iqtisodiy hokimiyat bilan siyosiy hokimiyat qo'shilganida muqarrar tarzda iqtisodiy hokimiyatning bir markaz, bir odam yoki shaxslar guruhi qo'lida jamlanishi yuz beradi. Agar siyosiy va iqtisodiy hokimiyatlar turli markazlar, boshqa-boshqa qo'nlarda jamlansa, ular bir-birini cheklab turadi.

Fuqarolik jamiyati hokimiyatning oqilonaligi va odilonaligi, shaxs erkinligi va farovonligi haqidagi g'oyalarning huquqiy ustunligi, huquq va qonunning birligi, davlat hokimiyatining turli tarmoqlari

faoliyatini huquqiy chegaralash g'oyalari bilan mushtarakdir. Huquqiy davlatni fuqarolik jamiyati rivojlanishining natijasi va uning o'zini o'zi yanada takomillashtirishi omili deb hisoblash mumkin.

Huquqiy davlatchilikning shakllanish jarayoni, hech shubhasiz, ancha uzoq davr davom etadi. U fuqarolik jamiyati shakllanishi bilan birga takomillashib bordi. Har bir davlatda bo'lganidek, huquqiy davlat hokimiyatining suverenligi ham mamlakat ichida uning barcha fuqarolarga va ular tashkil etuvchi nodavlat tashkilotlariga nisbatan ustunligida va undan tashqarida davlatning tashqi siyosatni yuritish, boshqa davlatlar bilan munosabatlar o'rnatishda va mustaqilligida namoyon bo'adi.

Yetuk fuqarolik jamiyatisiz huquqiy davlat qurish mumkin emas. Chunki ongli va erkin fuqarolargina kishilik jamiyatining eng oqilona shakllarini yaratishga qodirdir. Shunday qilib, fuqarolik jamiyati erkin individ va davlat xohish-irodasi o'rtasida bog'lovchi bo'g'in hisoblansa, davlatning vazifasi parchalanish, tartibsizlik, tanglik, tanazzul kabilarga qarshi ish ko'rish, erkin shaxsning huquq va erkinliklarini ro'yobga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratib berishdan iboratdir.

Huquqiy davlat - bu shunday bir davlat hokimiyatidirki, u huquq normalariga binoan va ular doirasida ish ko'radi, bu normalarni buzish, bekor qilish yoki cheklashga jur'at etmaydi, fuqarolar va ular birlashmalarining uzviy tabiiy-tarixiy huquqlarini e'tirof etadi. Totalitar davlatda xavfsizlikni ta'minlash huquqiy tartibotni muhofaza qilish, odamlar xulq-atvorini davlat belgilagan huquqiy qoidalarga muvofiqligini ta'minlash faoliyatidan iborat bo'ladi, davlat

hokimiyatiga tatbiqan xavfsizlikni davlat xavfsizligi va fuqarolik jamiyati xavfsizligiga ajratish yuz bermaydi.

Fuqarolik jamiyatining xavfsizligi (jamoat xavfsizligi) quyidagi ko'rsatkichlar bilan tavsiflanadi:

- ijtimoiy adolat;
- davlat bilan o'zaro munosabatda fuqarolarning va umuman, jamiyat huquqlarining e'tirof etilishi;
- qonuniylik tartibi;
- fuqarolarning iqtisodiy farovonligi;
- demokratik plyuralizm;
- jamiyatning ochiqqligi;
- fuqarolik jamiyatining shakllan milliy, mazmunan umuminsoniyligi.

Fuqarolik jamiyatining yuzaga kelishi inson huquqlari va fuqaro huquqlarining farqlanishini belgilab berdi. Inson huquqlarini fuqarolik jamiyati, fuqaro huquqlarini davlat ta'minlaydi. Ikkala holatda ham shaxs huquqfari to'g'risida so'z yuritiladi, biroq birinchi holatda ayrim inson sifatidagi shaxsning yashash, erkinlik huquqlari nazarda tutilsa, ikkinchi holatda uning siyosiy huquqlari nazarda tutiladi.

Inson huquqlari va fuqaro huquqlari o'rtasidagi farq muayyanasoslarga ega bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1) inson huquqlari davlat tomonidan e'tirof etilgani va qonun yo'li bilan mustahkamlanganidan ularning egasi - inson u yoki bu davlatga mansubligidan qat'i nazar mavjud bo'lishi mumkin. Fuqaro huquqlari esa mazkur shaxs qarashli bo'lgan davlat tomonidan himoya qilinadi;

2) dunyoda hali anchagina odamlar, umuman, fuqarolik maqomiga ega emas (fuqaroligi bo'lmagan shaxslar - apatridlar). Binobarin, ular rasmiy darajada fuqaro huquqlariga emas, balki inson huquqlariga egadirlar. Fuqarolik jamiyatining vazifasi ijtimoiy hayotning rivojlanishini ta'minlashdan

iboratdir. Shu sababli uning asosiy tarkibiy qismlarining vazifalari qatoriga bu jarayon normal kechishi uchun shart- sharoit yaratib beruvchi institutlar faoliyatini tashkil etish ham kiradi. Fuqarolik jamiyatining asosiy qadriyatlarini oila, mulk, shaxs, erkinlik, huquq, ma'naviyat, tartib, davlatchilik kabilar tashkil etadi. Bunda hammani majburiy tartibda mulkdorlarga aylantirish nazarda tutilmaydi - ularning ko'pchiligi buni xohlamaydi, biroq bunday imkoniyat har kim uchun saqlanishi lozim. Mulk har doim shaxs va butun jamiyat erkinligining bosh omili sifatida amal qiladi. Mulkka nisbatan hurmat mavjud bo'lmagan joyda shaxsga nisbatan hurmat ham mavjud bo'lmaydi.

Fuqardlik jamiyati tuzilmalari "yuqoridan" turib emas, balki "quyidan" - fuqarolarning tashabbusi bilan, ixtiyoriy asosda, tabiiyki, muassislarning manfaatlarini, qiziqishlari va moyilliklariga muvofiq tuziladi. Ularning erkinligi davlat tuzilmalariga qaram emaslikda, ichki qoidalar bilan nazarda tutilgan vazifalarni hal qilishga qaratilgan o'zini o'zi boshqarish faoliyatida namoyon bo'ladi.

Fuqarolik jamiyatining asosiy belgilari mavjud bo'lib, ular

quyidagilardir:

- erkin individlar uyushmasi;
- o'zaro hamkorlikka asoslangan ijtimoiy tuzilma;
- murakkab tuzilishga ega bo'lgan plyuralistik tizim;
- o'zini o'zi rivojlantiradigan va o'zini o'zi boshqaradigan nodavlat tuzilmalarning mavjudligi.

Fuqarolik jamiyatining eng muhim omillari:

- 1) iqtisodiy erkinlik, mulk shakllarining rang-barangligi, bozor munosabatlari;
- 2) inson va fuqaroning tabiiy huquqlarini so'zsiz e'tirof etish va himoya qilish;
- 3) hokimiyatning qonuniyligi va demokratik xususiyati;
- 4) qonun va odil sud oldida hammaning tengligi, har bir shaxsning yuridik jihatdan ishonchli himoyalanganligi;
- 5) hokimiyatning uchga bo'linishi va hokimiyatlarning o'zaro aloqasi prinsipiga asoslangan huquqiy davlat;
- 6) siyosiy va mafkuraviy plyuralizm, konstruktiv muxolifatning mavjudligi;
- 7) so'z va matbuot erkinligi, ommaviy axborot vositalarining mustaqilligi;
- 8) fuqarolarning shaxsiy hayotiga davlatning aralashmasligi, ularning o'zaro majburiyatlari va burchlari;
- 9) sinfiy va milliy totuvlik, ijtimoiy sheriklik;
- 10) odamlarning o'zlariga munosib turmush darajasini ta'minlovchi samarali ijtimoiy siyosat.

Fuqarolik jamiyati qator tamoyillarga tayangan holda faoliyat ko'rsatadi. Jumladan:

- siyosiy sohada hamma odamlarning huquq va erkinliklarining tengligi;
- butun jahon hamjamiyatida yuridik kuchga ega bo'lgan qonunlar asosida fuqarolar huquq va erkinliklari kafolatlangan huquqiy himoya;

- individlarning mulkka ega bo'lish va halol mehnati uchun adolatli haq olish huquqiga asoslangan iqtisodiy mustaqil ekanligi;
- qonun bilan kafolatlangan fuqarolarning manfaatlarini, kasbiy belgilari bo'yicha davlatdan va siyosiy partiyalardan mustaqil ijtimoiy birlashmalarga birlashish imkoniyatlari;
- siyosiy partiya va fuqarolik harakatlarini tashkil etishda fuqarolarning erkinligi;
- fuqarolarni erkin, madaniyatli, ma'naviy va ijtimoiy faol, jamiyat a'zolarini qonun oldida ma'suliyatli qilib shakllantiradigan fan, madaniyat, ta'lim va tarbiya uchun zaruriy moddiy va boshqa shart-sharoitlarni yaratish;
- faqat qonun bilan cheklangan davlat senzurasidan tashqari, erkin faoliyat yuritadigan OAV yaratish va faoliyat yuritish erkinligi;
- davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni barqarorlashtiradigan mexanizmlarning (konsensusning) mavjudligi hamda fuqarolik jamiyati xavfsizligining davlat organlari tomonidan ta'minlanishi. Bu mexanizm, rasmiy bo'ladimi, norasmiy bo'ladimi, u o'z ichiga qonuniy aktlarni, xalq vakillarini demokratik saylov yo'li bilan hokimiyatning, o'z-o'zini boshqarishning turli organlari vositasida tayinlash kabilarni oladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Tolibov I.I. Fuqarolik jamiyati: tushunchasi, institutlari, asosiy printsiplari va funktsiyalari / Red. A.X. Saidov. - T.: Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy Markazi, 2008.
2. Malikova* G.R. Fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlari - milliy demokratik institut. - T.: TDYUI nashriyoti, 2009.